

СПОРТИВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто запозичення у сфері спортивної лексики сучасної української мови та проаналізовано особливості їхнього творення.

***Ключові слова:** запозичення, спортивна лексика, способи творення, семантична та морфологічна деривація.*

Коробова І.А. Спортивные заимствования в современном украинском языке. В статье рассмотрены заимствования в сфере спортивной лексики в современном украинском языке, а также проанализировано особенности их образования.

***Ключевые слова:** заимствования, спортивная лексика, способы образования, семантическая и морфологическая деривация.*

Korobova I.O. Sport borrowings in the Modern Ukrainian Language. The article deals with the borrowings in the Modern Ukrainian language sport vocabulary and examines the peculiarities of their formation.

***Keywords:** borrowings, sport vocabulary, ways of formation, morphology and semantic derivation.*

На сучасному етапі розвитку сучасної української мови помітною стала тенденція входження до її складу чужомовних слів. Це стосується і спортивної лексики.

У пропонованій статті зроблено спробу проаналізувати нові запозичення у сфері спортивної лексики, визначити її семантику і словотвірну структуру, що є актуальним завданням сучасного мовознавства. У нашій статті подановизначення спортивних запозичень в сучасній українській мові, зібрано та опрацьовано фактичний матеріал.

Актуальність статті полягає в тому, щоб спробувати визначити шляхи лексико-семантичного збагачення сучасної української мови, поповнення її спортивними неолексемами, виявити тенденції сучасного словотворення. Метою статті є розкриття механізмів змін у лексико-семантичній системі та в словотворі української мови. Для досягнення мети поставлено такі завдання: вивчити джерела поповнення і розвитку спортивної лексики; визначити особливості формування спортивних лексичних запозичень в сучасній українській мові. У статті для всебічного вивчення спортивних запозичень у лексиці та словотворі української мови використано метод лексико-семантичної ідентифікації та описовий метод.

Аналіз фактичного матеріалу, джерелом якого послуговували сучасні засоби масової комунікації, засвідчив, що до складу української мови потрапила велика кількість запозичених слів – найменувань спортивних реалій. До них належать здебільшого запозичення з англійської мови, напр.: *вейкбординг, паркур, петанк, пейнтбол, памп-трек, футволя, боулдеринг, слеклайн, снінбординг, черлідінг*. Пор.: *Команди-учасниці змагатимуться з вейкбордингу, воднолижного спорту, паркуру, петанку, міні-гольф, настільного тенісу, хокею, пляжного волейболу, футболу, памп-треку, футволею, авіамоделного*

спорту, боулдерингу, слеклайну, снінбордингу, брейкдансу, черлідінгу та інших екстремальних видів спорту (Вечірній Київ).

Зі східних мов до української мови потрапили здебільшого назви східних единоборств, напр.: *нагинатадзюцу, кексульдо, танланцюань, тантодзюцу*, пор.: **Кексульдо** – *стиль самооборони, розповсюджений в корейській армії* (Інтернет).

Серед чужомовних запозичень трапляються однослівні найменування, юкстапозити і композити. Напр.: *бейсджампінг, фрирайдинг, триал, фрибординг, трекінг, трейлранінг, білдеринг, віндсерфінг*, пор.: **Віндсерфінг** *давно опіканий голлівудськими знаменитостями – нині дедалі активніше завойовує українських селебретіс, йдеться в сюжеті ТСН (Телепередача); фристайл-слалом, спід-слалом, слоуп-стайл, біг-ейр, фітбол-аеробіка, фітбол-гімнастика*, пор.: *Мета – вивчити комплекс вправ **фітбол-аеробіки** під музичний супровід, повторити комплекси вправ на силу м'язів рук і живота та вправи на розтягування; стрияти розвитку координаційних, силових здібностей і гнучкості* (Інтернет); *спелеотуризм, бодисерфінг*, пор.: *На цьому пляжі можна знайти безліч розваг, таких як плавання, **бодисерфінг** і спостереження за китами* (Інтернет).

Особливістю деяких запозичень з англійської мови є те, що в мові-джерелі ці лексеми є багатозначними, а в українську мову вони потрапляють з одним або двома значеннями. Наприклад, лексема *кайт* (англ. *kite*) в сучасній англійській мові має 6 значень: 1. зоол. шуліка; 2. фіг. шахрай; шулер; 3. паперовий змії; 4. ав. повітряний змії; 5. фіктивний вексель; 6. хижак, акула [1: 389]. В українській мові лексема *кайт* засвоїлася зі значенням 'повітряний змії'. Крім того, функціонуючи в українській мові, лексема *кайт* розвинула нове значення. Вона означає 'прилад, призначений для буксирування по різних поверхнях'. Пор.: *В даний час провідні компанії по виробництву повітряних зміїв (кайтів) пропонують «хитрі» конструкції аеродинамічної поверхні, що забезпечують положення коли повітряний змії завжди знаходиться під оптимальним кутом до вітру, демонструючи якнайкращі льотні характеристики. Є моделі **кайтів** з регульованою потужністю* (Інтернет); *Повітряний змії-монстр (кайт) із страхіливою силою буксирує вас за собою* (Інтернет).

Усі лексичні запозичення спортивної сфери поділяємо на декілька семантичних груп. До першої групи належать найменування індивідуальних видів спорту: *фрирайд, фристайл, сноукайтинг, зорбінг, скайсерфінг, серфінг, фітбол-аеробіка, фітбол-гімнастика, сноубординг, віндсерфінг*, напр.: *фристайл* (англ. *freestyle*) – спуск з підготовленої до стрибків та акробатичних трюків траси; *віндсерфінг* (англ. *windsurfing*) – вид спорту, в основі якого лежить майстерність управління на водній поверхні легкою дошкою невеликого розміру, на якій встановлено парус, що приводить її разом із спортсменом в рух; *сноубординг* (англ. *snowboarding*) – спускання із засніжених схилів та гір на спеціальному знарядді – сноуборді. Пор.: *Отже, українські спортсмени здобули 27 олімпійських ліцензій, із них чотири у **фристайлі*** (Спортивна газета); *Московські партнери відвідали заняття з використанням*

елементів методики М. Єфименка, методики проведення психогімнастичних ігор, ігрового стрейчингу, **фїтбол-гїмнастики** (Інтернет); **Сноубординг** – спуск по снїгу із гїрських схилів на спеціально обладнаній дощцї (Інтернет).

Другу групу формують назви спортивного знаряддя: *стритборд*, *зобр*, *сноуборд*, *фїтбол*, *кайтборд*, *віндсерф*, *вейкборд*, напр.: *стритборд* (англ. *streetboard*) – роликоча дошка для катання на будь-якій твердїй, рївній поверхнї; *сноуборд* (англ. *snowboard*) – спеціально пристосовання для спуску із заснїжених схилів та гїр; *фїтбол* (англ. *fitball*, від англ. *fit* + англ. *ball*) – великий пружний швейцарський м'яч діаметром від 55 до 75 см, який використовують для занять аеробїкою; *кайтборд* (англ. *kite* + *борд*) – невелика композитна дошка, дерев'яна або фомборд; *віндсерф* (англ. *windsurf*) – спеціальна дошка з парусом для віндсерфїнгу. Пор.: *Шанувальник екстрїму Євген узимку катається гїрськими схилами на сноубордї. А влітку опановує водні траси на вейкбордї. Поруч на спеціальній трасї, яку самї спортсмени називають калюжею, хвацько ковзають хлопцї на фанерних дошках. На першїй погляд – несерйозна розвага. А насправдї – цїлий спорт – Скімбордїнг* (Інтернет).

Третя група – це назви спеціально обладнаних мїсць для заняття спортом: *скейтотродром*, *скейт-майданчик*, *фїтбол-центр*, *скейтїнг-рїнк*, *спїн-спорт*, *памп-трек*, *хаф-пайп*, напр.: *скейтотродром* (англ. *skate* + грец. *drom*) – спеціальна територїя, мїсце для занять скейтбордом, стритбордом, на велосипедї ВМХ, самокатї (mtb), для катання та виконання трюків, де знаходяться спеціально обладнанї бордюри, схїдцї, пірамїди, перїла, фанбоксы, рампи, розгонки, та інші фігури для виконання трюків; *скейт-майданчик* (англ. *skate* + *майданчик*) – спеціально збудований невеликий майданчик для людей, які займаються екстрїмальними видами спорту, такими як скейтборд, стритборд, агресив-ролики, велосипеди ВМХ, самокати (mtb) для того, щоб кататися та виконувати трюки, де знаходяться спеціально обладнанї бордюри, схїдцї, пірамїди, перїла, фанбоксы, рампи, розгонки та інші фігури для виконання трюків; *фїтбол-центр* (англ. *fitball* + *центр*) – центр, де займаються футболом, напр.: *За 2011–2012 роки в областї встановлено 3 футбольних поля зі штучним покриттям, 4 скейтотродри, понад 20 сучасних спортивних майданчиків для ігрових видів спорту* (Інтернет); *Пропонуємо Вашїй увазї фото скейт-майданчику, який було побудовано в Кїровоградї* (Інтернет).

Четверту групу складають лексеми, що називають спортсменів, які займаються тими чи тими видами спорту, напр.: *бейсер*, *бейсджампер*, *бїлдер*, *бодїсерфїнгїст*, *скейтбордїст*, *фїнгербордїст*, *фрирайдер*, *фрибордїст*, *яхтсмен*, *джорнїмен*, *треїлранер*, *страїкболїст*, *сноубордїст*, *скейтївець*, *скеїтер*, *скейтбордець*, *скеїтїст*, *скаїсерфер*, *серфїнгїст*, *супер*. Пор.: *У Нїмеччинї поліцїя розшукує скеїтбордїста, якого обвинувачують у перевищеннї швидкїсного режиму* (Іменем закону); *Але останнїм часом особливо популярним серед сноубордїстів став Хаф-пайп* (від англ. *half-pipe* – «пів труби») – споруда зі снїгу, схожа на рампу для ролерів (Інтернет).

До п'ятої групи потрапили назви новїтнїх спортивних понять та реалїй, таких як: *фліпї* (англ. *flip*) – вид трюків, у яких скеїтер виконує оберти скеїта ногами; *фрїхенд* (англ. *freehand*) – стиль гри, схожий зі стилем «стрїнг»,

але має більші можливості за рахунок того, що мотузка не кріпиться до руки; *уайлд-кард* (англ. *wildcard*) — у спорті — запрошення якому-небудь спортсмену або команді, що не пройшли загальну кваліфікацію на змагання; *тон-спін* (англ. *topspin*) — вид удару ракеткою, який відбувається знизу вгору, надаючи сильного обертання в напрямку удару; *стріт-катання* (англ. *street + катання*) — катання ролерів в умовах вулиці; *слоупстайл* (англ. *slopestyle*) — тип змагань з таких екстримальних видів спорту, як: фристайл, сноубординг, стрибки на трамплінах, пірамідах, контр-нахилах, дропах, перилах та ін., розташованих послідовно протягом усієї траси; *бліцтурнір* (нім. *blitz + турнір*) — змагання, які проводяться у максимально скорочений термін; *беккантрі* (англ. *backcountry*) — поняття, пов'язане із зимовими видами спорту, а точніше з горнолижним спортом та сноубордом, напр.: *У неділю на селищному стадіоні Великої Березоги проведено футбольний бліцтурнір, присвячений 65-й річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні* (Інтернет).

Шосту групу формують назви східних єдиноборств та оздоровчих комплексів. Переважно це невідмінювані іменники: *нагинатадзюцу* (яп. 長刀術 або 薙刀術 — *нагинатадзюцу*) — японське бойове мистецтво володіння *нагинатою*; *сінкэндо* (яп. 眞劍道, англ. — *Shinkendo*) — мистецтво володіння японським мечем-катана; *кьоксульдо* (кор. 격술도, *Gyeoksul, Kyuksuldo*) — бойове мистецтво з Північної Кореї; *хапкідо* (кор. 합기도, 合氣道; *хап* — об'єднання; *ки* — енергія, сила; *то (-до)* — шлях) — корейське бойове мистецтво з елементами тхеквондо, тансудо; *трикінг* (англ. *tricking, martialartstricking* — трюки бойових мистецтв, спортивні вправи як сукупність рухів з бойових мистецтв, гімнастики, брейкдансу та інших спортивних дисциплін для створення видовищної суміші з обертів в різних площинах та ударів ногами; *танланцюань* (кит. 螳螂拳 — стиль богомола) — один з найзначніших стилів китайського ушу. У наш час він належить до найпопулярніших стилів ушу у світі; *тантодзюцу* (яп. 短刀術) — штучно створений в Америці псевдояпонський сучасний термін, який означає техніку рукопашного бою із застосуванням ножа, напр.: *Сучасні типи бойових мистецтв включають і змагання, що проводяться у вигляді танцю, такі як трикінг* (Інтернет).

Одним із чинників освоєння запозичених слів є частота вживання та залучення їх до словотвірних процесів.

Засвоєні українською мовою запозичення слугують твірною базою для творення похідних одиниць, що поповнюють спортивний лексикон. Найбільша частина дериватів утворена суфіксальним способом. Значну групу складають відіменникові похідні — назви спортсменів із суфіксами *-ість/-ист*: *бодісерфінгіст, серфінгіст страйпболіст, скейтбордист, сноубордист, фінгербордист, фрібордист, скейтист*. Від них утворюються за допомогою суфікса *-к-*, а саме назви спортсменок, що опанували ті види спорту, які раніше вважалися суто чоловічими: *сноубордистка, фрібордистка, бодісерфінгістка*. Іменники — назви осіб чоловічої статі на *-ист* виявляють свою словотвірну спроможність у творенні відносних прикметників із суфіксом *-ськ-*ий, напр.: *сноубордистський, скейтбордистський, фінгербордистський, фрібордистський*.

Потрібно зазначити, що велику продуктивність засвідчили чужомовні лексеми, утворені похідних одиниць способом осново- і словоскладання: *скейтотдром, спін-спорт, стріт-катання, шейпінг-клуб, кайт-школа* та ін. Напр.: *У Кривому Розі відкрито перші 2 скейтотдроми та сучасний спортивний комплекс «Північне саяво» з двома басейнами* (Інтернет).

Велика кількість лексем зі сфери спорту утворилася за допомогою запозичених префіксів **супер-** і **пара-**: *суперарбітр, суператлет, супергігант, суперквардроволя, суперквардроекскурсії, суперквардропрогулянки, суперпробіг, суперфініш, суперфінішувати, парасейлінг, паралайдер* та ін. Напр.: *Стосовно третього арбітра (суперарбітра), який виконує функції голови арбітражу, сторони можуть домовитися, що його кандидатуру в установлений термін мають висунути призначені ними арбітри і зафіксувати це в арбітражному застереженні або арбітражній угоді* (Інтернет).

Розгляд словотвірного потенціалу запозичених слів у межах утворюваних від них гнізд свідчить про пришвидшені темпи засвоєння їх сучасною українською мовою [2: 5]. Так, англізм *фан* налічує 24 похідні одиниці, як от: *фан-барон, фан-зона, фан-хулігани, фан-меню, фан-клуб, фан-рух, фанкемпінг, фан-табір, фан-організації, фан-марш, фан-магазин, фан-екстримал, фан-крамниця, фан-студент, фан-«ультрас», фан-посольства, міні-фан-зона, віп-фан-зона, фановий, фанатіти, фанський, фансько, антифани*; лексема *дайвінг* сформувала словотвірне гніздо, яке об'єднує 22 похідні одиниці як-от: *дайвінг-клуб, дайвінг-тур, дайвінг-центр, дайв-центр, дайвінг-бот, дайв-експозиція, дайвінг-відео, дайвінг-інструктор, дайвінг-магазин, дайвінг-сервіс, дайвінг-спорядження, дайвінг-туризм, дайвінг-туроператор, дайвінг-фото, дайвінгфобія, дайв-сафарі, дайв-центр, дайвінговий, дайвінговський, дайвінговість, антидайвінговий*.

Як засвідчує досліджений матеріал, найбільшу кількість дериватів у згаданих словотвірних гніздах утворено словоскладанням. Усього 34 одиниці, напр.: *дайвінг-клуб, дайвінг-тур, дайвінг-центр, фан-барон, фан-зона, фан-меню, фан-посольство*. Пор.: *Підводний музей у кар'єра озера в с. Гранітне, що невдози може стати одним з визначних дайвінг-центрів* (Інтернет), **Фан-барон** (реклама пива, яке реалізовувалося в магазинах торгової мережі «Фуршет» у період проведення Євро-2012); *Найбільш їх було на Площі Свободи, перетвореній на величезну, виблискуючу металом, пластиком і плазмовими екранами фан-зону* (День); *А для тих, хто захоче приготувати фан-меню у себе вдома, кілька рецептів від львівських ресторанів* (День); *Якщо сплусувати статистику з фан-посольств, то матимемо менший показник* (Україна молода); *Тут обшарпували міні-фан-зону для вболівальників з плазмовим телевізором, кошерним пивом, квасом і чипсами* (Вечірній Київ). Другим способом словотворення є суфіксальним утворилося шість одиниць, напр.: *дайвінговий, дайвінговський, дайвінговий, дайвінговість, фанатський, фансько*. Пор.: *Плани є ще більш амбітні: в майбутньому в цьому районі мають створити новий будинок, філармонію, дайвінговий центр, а також новий міський парк* (Інтернет), *Фани України! В'яжемо фанатську милью від Києва до Лондона – від футболу до Олімпіади! 14 липня, 16:00, парк Володимирська гірка. Приходьте, буде фансько!* (SMS-повідомлення, MTS Fanday, 16.07.12).

У ЗМІ часто вживаними є іменники *євроспорт, єврокубок, євроліга, євротурнір, єврочемпіонат, єврофутбол, єврофани*. Ці лексеми є двокомпонентними частковоскороченими аббревіатурами, які активно поповнюють словниковий склад сучасної української мови. Пор.: *Якщо повернутися до того моменту, коли 2008 року нашу країну назвали серед майбутніх господарів футбольного євротурніру, то можна помітити, як за досить короткий період футбол почав змінювати Україну буквально на очах* (Іменем закону). Трапляються похідні одиниці, утворені основоскладанням — одне слово (напр.: *дайвингофобія*. Пор.: *Деякі відпочиваючі у Криму не займаються пірнанням під воду у зв'язку з тим, що страждають дайвингофобією* (3 розмови)) та префіксальним способом — два слова (напр.: *антидайвинговий, антифани*. Пор.: *Лікарі при гіпертонії серця пропагують антидайвингову політику* (3 розмови)).

За частиномовною належністю у вищезазначених словотвірних гніздах зафіксовано 35 іменників, 5 прикметників, 1 дієслово, 1 прислівник. Як засвідчують приклади, найбільшу продуктивність запозичення *дайвінг* і *фан* виявляють у творенні іменників.

З усього вищесказаного можна зробити такі висновки. Більшість лексем спортивної сфери потрапили до української мови з англійської. Незначна кількість слів запозичена з німецької мови, і зовсім мало запозичень зі східних мов. Серед запозичень у сфері спорту є однослівні і двослівні найменування видів спорту, спортивного знаряддя, спеціально обладнаних місць для заняття спортом, спортсменів, які займаються тими чи тими видами спорту, новітніх спортивних понять. Найбільшу частотність виявили лише деякі з них, що засвідчує їхнє семантичне та словотвірне освоєння. Саме ці запозичення і сформували лексику спортивної сфери в сучасній українській мові.

Матеріали даної статті можуть бути застосовані для подальшої систематизації та стандартизації спортивної лексики української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Великий** англо-український словник / У новій редакції — К.: Арій, 2008. — 389 с.
2. **Клименко Н.Ф.** Динамічні процеси в сучасному лексиконі: [монографія] / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк. — К.: ВД Дмитра Бурого, 2008. — 336 с.